

lehetőségei alapján – minden folyóirat őrzési idejét (5, 10, 15, 20, 25, 30 év, ill. állandó), amelyeket azután egy központi katalógusban összesítettek. Ha találtak állandó őrzőt valamely periodikumra, a többi könyvtár belátása szerint csökkenthette őrzési idejét. A könyvtárak kötelezték magukat, hogy betartják a vállalt őrzési időt, ill. hogy a többieket értesítik a változásokról.

A könyvbeszerzés összehangolása még bonyolultabb feladatnak ígérkezett. Ennek során a könyvtárak állományát nemcsak a használat, hanem a tudományos érték alapján is elemezték. (Minél több adatot veszünk figyelembe a használatból és a gyűjtemény összetételéből, annál jobb lesz a szervezésünk.) Az összehangolásra irányuló erőfeszítések ezen a területen is egy vizsgálattal kezdődtek a 70-es években. Ennek során a vizsgált könyvtárak állományából egy 0,75%-os mintát vettek (a betűrendes katalógus M betűjétől kezdődően), majd közös katalógusban rögzítették a minta valamennyi könyvének adatait, leíróhelyét és igénybevételét. Az

adatokat számítógéppel dolgozták fel. A vizsgálat azt mutatta, hogy az észt könyvek példányszáma nőtt az évek során, s a külföldi könyvekből is többet szereztek be néhány tudományterületen. A vizsgálat keretében kidolgozták egy *Állami Tárolókönyvtár* alapelveit.

A vizsgálat második szakasza a 10 évvel későbbi állapotra és az eltelt évtized alatti változásokra vonatkozott. Ennek során az észt és az orosz könyvek adatait a nemzeti bibliográfiák lapján rögzítették és később egészítették ki a könyv leíróhelyére és használatára vonatkozó adatokkal. A vizsgálat értékes adatokat szolgáltatott mind az egyes könyvtárak, mind könyvtárak együttesének szervezésére és állományára vonatkozóan, továbbá sokféle szempontú elemzést tett lehetővé. Ennek alapján előkészületben van az észt tudományos könyvtárak *Összehangolt Állománygyarapítási Terve*.

/KIKAS, K.: Collection management in scientific libraries of Estonia. 3 p./

A referátumokat készítette: Kiss Jenő

Felmérés az IATUL tagkönyvtáiról 1985-ben

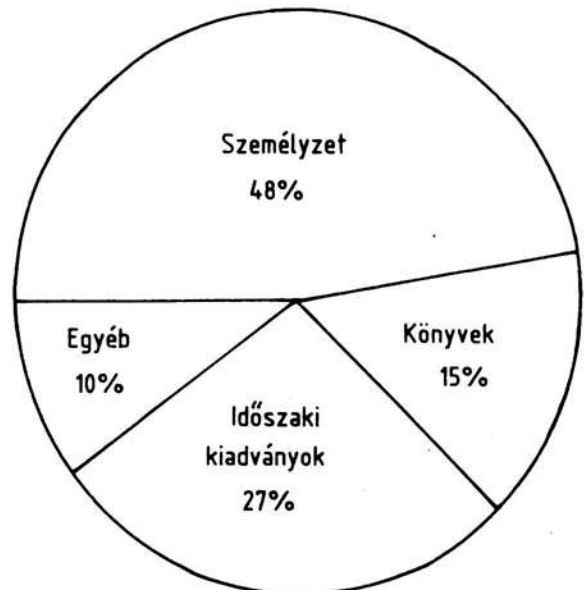
Az IATUL titkársága, amely gyakran készít különféle statisztikákat a tagságról, 1985 áprilisában úgy határozott, hogy a jelen és jövő számára hasznos lenne a tagkönyvtárak működési adatait regisztrálni.

1985 nyarán küldték ki 120 tagkönyvtárnak a 11. IATUL-konferencia résztvevői által módosított kérdőívet; 58 érkezett vissza kitöltve. Az összesített adatokat tartalmazó 8 ábra a tagkönyvtárak általános jellemzőit mutatja be.

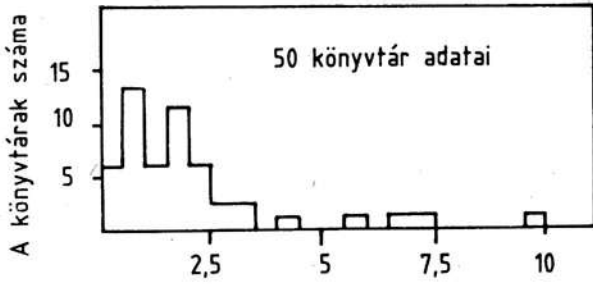
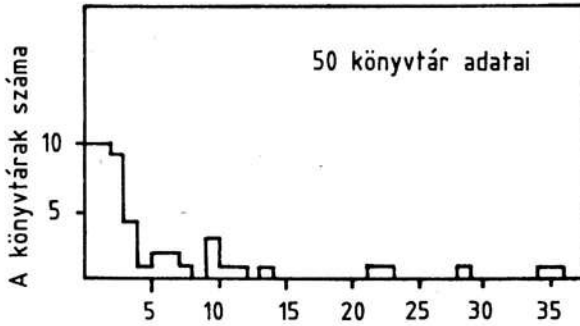
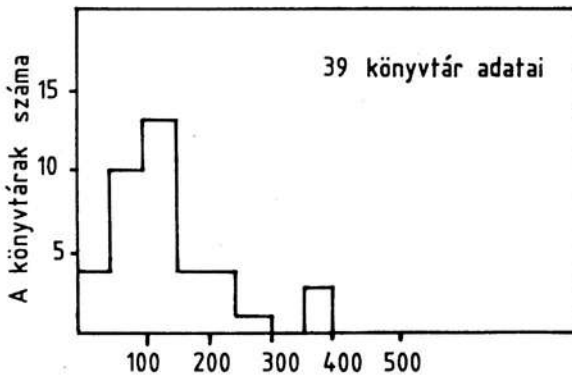
Néhány esetben az adatszolgáltató könyvtár válasza nem illett a kérdőív rovataiba, más esetekben néhány nem tipikus könyvtár adatait kellett elhagyni, mert torzulást okoztak volna az összesítésben. Ezért minden ábrán feltüntették, hány könyvtár adatait tartalmazza.

Az 1. ábra 41 könyvtár költségvetésének átlagos megoszlását mutatja meg a személyzet, a könyvbeszerzés, a folyóirat-beszerzés és az egyéb költségek között. Ebből az tűnik ki, hogy a könyvtárak költségvetésük átlagosan 48%-át költik a személyzetre, 15%-át könyvbeszerzésre, 27%-át időszaki kiadványokra és 10%-át egyéb célra.

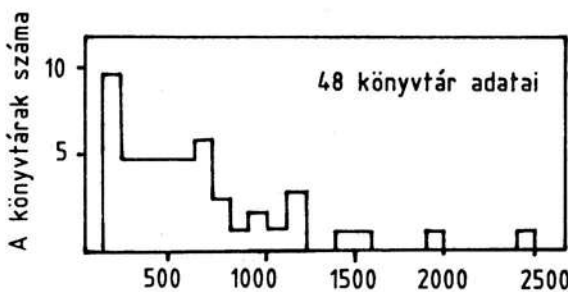
50 könyvtár évi költségvetése USD-ban jelenik meg a 2. ábrán. Hat olyan könyvtár van, amelynek évi költségvetése félmillió dollárnál kevesebb, s mindössze egy könyvtár költségvetése éri el a 10 millió dollárt.

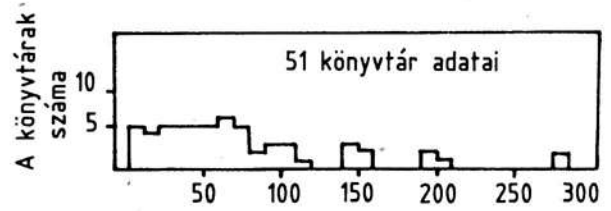
1. ábra 41 könyvtár átlagos költségeinek megoszlása

2. ábra Évi teljes költség/10⁶ USD3. ábra Az olvasói helyekre eső évi teljes költség/10³ USD

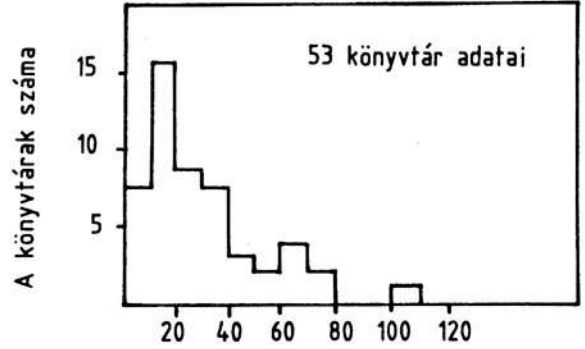
4. ábra A beiratkozott olvasókra eső évi teljes költség

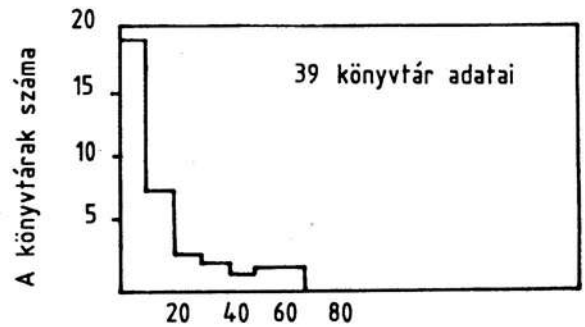
5. ábra A könyvek és időszaki kiadványok teljes állománya

6. ábra A teljes személyi állomány

7. ábra A szakkönyvtárosok száma

8. ábra A szakképzetlen könyvtárosok száma

A 3. ábra 50 könyvtár évi költségvetését olvasói helyekre vetítve mutatja be. Ebből kitűnik, hogy 10 olyan könyvtár van, amelyben az évi költségvetésből 2000 dollár jut egy olvasói helyre, a skála másik végén pedig mindössze egy olyan könyvtár van, amelyben 35 000 dollár jut egy olvasói helyre.

A 4. ábrán 39 könyvtár évi költségvetésének a használatra jogosult olvasókra eső átlagos összegét láthatjuk. 4 könyvtárban 50 dollár jut az évi költségvetésből egy olvasóra, a skála másik vége 3 olyan könyvtár, ahol az egy olvasóra jutó összeg az évi költségvetésből 350 és 400 dollár között van.

Az 5. ábra 48 könyvtár teljes könyv- és folyóirat-állományát mutatja. A legkisebb állományú 9 könyvtárban 200 ezer, vagy annál kevesebb kötet könyv van, a legnagyobb könyvtár állománya 2,5 millió kötet.

A 6., 7. és 8. ábra a könyvtárak személyzetének számát (a skála 8 főtől 280-ig terjed), a szakképzett és a szakképzetlen munkatársak megoszlását mutatja be.

Az adatokból kiolvasható, hogy a személyzet számát, az állományt és a pénzügyi ellátottságot tekintve az IATUL-könyvtárak között igen nagy az eltérés, elsősorban a könyvtárak által szolgált egyetemek méreteiből következően. Nagy a különbség a fejlődő országok gyengén ellátott könyvtárai és az európai, észak-amerikai tagok között. A felmérésből nem azonosíthatók az egyes könyvtárak adatai, mivel

ezek közzétételére az adatszolgáltatók nem adtak engedélyt; az olvasó csak arról kap tájékoztatást, hogy mely könyvtárak közöltek adatokat a felmérés számára. Ezeket az 1. táblázat sorolja fel; köztük szerepelnek a magyar IATUL-tagok is (Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára, Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára).

/SHAW, D. F.—SLY, D. L. N.: Survey of IATUL libraries 1985. = IATUL Proceedings, 18. köt. 1986. p. 85–96./

(Dömötör Lajosné)

A kormányközi szervezetek szerepe a nemzetközi információáramlásban és -politikában

Miért nem hasznosítják azt a tudást, amely egyes országokban magasabb termelékenységet eredményezett, más országokban is? Érdemes megvizsgálni, mit tettek a kormányközi szervezetek (KSZ) az információátvitel mechanizmusai fejlesztéséért és egy nemzetközi információs politika kidolgozásáért.

Már jó száz éve találkozunk KSZ-ekkel, de igazi virágzásuk a II. világháború után következett be; ma több mint 500 ilyen alakulatot ismerünk. Ezek közül azonban a legutóbbi időkig csak néhány volt érdekelt az információt illető kérdésekben. Az információ jelentőségének növekedésével és az átvitel technikai lehetőségeinek fejlődésével a KSZ-ek fokozódó érdeklődést mutatnak e terület iránt. Ugyanakkor a kérdések bonyolultabbakká váltak a fejlett és fejlődő országok érdekellentétei, a cenzúra, a személyes jogok védelme, a copyright, a szabadalmi védelem, a szabványosítás, az információ szabad áramlásának követelménye és a demokrácia növekedése következtében.

Így a nemzetközi információátvitel (mint a határokat átszelő adatáramlás) és a nemzetközi információs politika (mint az egyes kormányok erőfeszítései az információ átadásának és fogadásának szabályozására) problémái fokozott súlyt nyertek.

Az UNESCO vezető szerepe

Bár az információ nemzetközi átvitele már régi jelenség, az UNESCO megalapításának (1945) jelentős és hosszú távra szóló hatása lett e téren a nemzetközi együttműködésre; ebben nagymértékben közrejátszottak az IFLA-val és a FID-del kialakított szoros kapcsolatai. 1945 és 1980 között az UNESCO a nemzeti könyvtári és információs infrastruktúrák kiépítésére helyezte a fő hangsúlyt, különös tekintettel a fejlődő országokra.

Az 1960-as évek végén megfogalmazott NATIS (National Information System = Nemzeti Információs Rendszer) program azt a célt tűzte ki, hogy az egyes országokban létrehozandó nemzeti könyvtári, levéltári és dokumentációs rendszerek először regionálisan, majd világszerte lépjenek egymással kooperációba. A NATIS-mindaddig az UNESCO legműködésesebb terve, az egész világra kiterjedő információs rendszer létrehozására. Sok tényező, többek között az UNESCO belső szervezete is akadályozta azonban a sikeres előrehaladást; csak 1977-ben jött létre az Általános Információs Programnak (General Information Program = PGI) nevezett önálló szervezeti egysége. Így vált lehetővé, hogy a PGI-ben egyenlő súlyt és egységes kezelést kapjon a NATIS és az UNISIST program, amelyet az UNESCO tudományos részlege kezdeményezett az 1960-as évek végén.

Manapság azonban még nehezebbnek látszik egy egész világra kiterjedő információs rendszer megvalósítása, mint korábban. A fejlett országok támadják az UNESCO-t, hogy kiárúsítja őket a kevésbé fejlett és a szovjet tömbhöz tartozó országoknak. Különösen az USA-kormány kritizálta az UNESCO tevékenységét, s ki is lépett belőle. Más országok ugyancsak kivonultak vagy csökkentették támogatásukat.

Függőség, függetlenség, kölcsönös függés

Az okok, amelyek akadályozzák az előrelépést e területen, mélyebben rejlenek. Az 1950-es években fejlesztett, ún. modernizációs elmélet (e szerint a szegény országok gazdaságuk kifejlesztésével modernizálódnak, s ennek előnyeit a legszegényebb lakosok is élvezni fogják) nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket; a szegény országok még